

СПРАВКА ЗА ОРИГИНАЛНИТЕ НАУЧНИ ПРИНОСИ

на гл. ас. д-р Силвия Цонева в публикациите, представени за участие в конкурс за доцент по 3.6. Право (Облигационно право)
в Нов български университет,
обявен в ДВ, бр.14 от 18.02.2022 г.

I. „Обезщетението за вреди при договорна отговорност“, НБУ, София, 2021

1. Фокусирано разглеждане на въпросите за обезщетението на вреди при неизпълнен договор с прилагане на нетипичен подход, който не следва традиционната структура на поставяне на темата в общата рамка на договорната отговорност и нейните предпоставки. Предпочетеният подход е пряко и целенасочено изследване на подлежащите на обезщетение вреди и следващото го изчисляване на обезщетението. Този начин на разглеждане на темата дава възможност тя да се погледне от друг ъгъл и да се добавят нови аспекти на познание за изследваното правно явление.

2. Разполагане на изследването в исторически и сравнителноправен контекст и проследяване на уредбата на отделните въпроси в Конвенцията на ООН относно договорите за международна продажба на стоки, Принципите на УНИДРОА за международните търговски договори, Принципите на европейското договорно право и Общата референтна рамка на частното право. Приобщаването на тези актове в изследването разширява хоризонта на отправните точки и дава възможност за по-точно съизмерване и оценяване на българското право в анализиранияте правни сфери.

3. Извеждане и акцентиране върху опасността от смесване в българската теория и практика на понятията „преки и непосредствени вреди“ и „предвидими вреди“. Ориентиране на критерия за определяне на косвените вреди от неизпълнението на договора към намесата на други причинни фактори, за чието проявление неизпълнението създава условия, но които вреди се явяват само един несигурен и далечен резултат. Приемане, че в хипотезите на небрежност предвидимостта на вредите към момента на сключване на договора е достатъчен критерий за поставяне граници на договорната отговорност. Обосноваване на извода, че макар предвидимостта да се свежда до вида на вредите, а не до техния размер, тя се отнася само до най-високия обозрим размер на вредите към момента на сключване на договора, отвъд който те се превръщат в нещо различно и в хипотезата на небрежност не следва да подлежат на обезщетение. Акцентиране върху значимостта на недобросъвестността на длъжника главно в хипотезите на вреди, които неизпълнението е предизвикало самостоятелно, но които са настъпили по един неочакван начин или в съвсем неочакван размер. Аргументиране, че недобросъвестността като форма на вина следва да се разбира като отношение на длъжника към самото неизпълнение, което той иска или допуска, а не като отношение към произтичащите от това последици.

4. Изследване на института на прекъсване на причинната връзка, при който в причинната верига се намесва нов причинен фактор, който може да бъде действие на кредитора, трето лице или случайно събитие, което само по себе си е достатъчно да причини вредите. Обосноваване на извода за неотговорност на длъжника за вредите, настъпили след прекъсване на причинната връзка, поради липса на причинна връзка между тях и неизпълнението и разграничаването на тези вреди от косвените.

5. Обстоен анализ и изясняване същността на правилото за намаляване на вредите по чл. 83, ал. 2 ЗЗД. Обосновка защо правилото, което изключва от обезщетението вредите,

които кредиторът е можел да избегне, не може да бъде обяснено с механизмите на причинната връзка и понятията за преки или за предвидими вреди. Извежда се, че в основата на правилото стои принципът на добросъвестността, както и силна икономическа логика, свързана с целта да се създаде и поддържа оптимална пазарна среда, участниците в която да действат икономически зряло и рационално. Изяснява се защо правилото има отношение не само към определяне на подлежащите на обезщетение вреди, но и към изчисляване на обезщетението, по-специално към приложимостта на абстрактния метод, и към момента на остойностяване на вредите. Предлага се в ЗЗД изрично да се уреди правото на кредитора да получи разноските, които е направил по повод ограничаване на вредите, дори и усилията му да са се оказали безрезултатни.

6. В рамките на общото понятие за „вина на кредитора“ по чл. 83 ЗЗД се разграничават институтите на съпричиняване и на намаляване на вредите. Правилото на чл. 83, ал. 1 ЗЗД се изяснява с механизма на причинната връзка и принципа за сътрудничество между страните за изпълнение на договора. Предлага се отговор на въпроса, поставен в тълкувателно дело № 1/2021 г. на ОСГТК на ВКС, за определяне на обезщетението за неимуществени вреди при съпричиняване от страна на пострадалия.

7. Посочване и анализиране на огромните различия в смисъла, който българската правна доктрина и съдебна практика придават на понятията „позитивен“ и „негативен“ интерес. Като се разграничават хипотезите на обезщетяване на вреди при деликт, при недействителност на договора и при неизпълнение на договора, се приема, че обезщетението за вреди от виновно неизпълнение на договора трябва да се определи съобразно позитивния договорен интерес. Единствено и само за целите на изчисляване на обезщетението за нарушен позитивен интерес може един от компонентите в неговата структура да се представи като разноските, които кредиторът не би направил, ако не беше сключил договора, и по този начин в него да се види израз и съответствие на някакъв специфичен негативен договорен интерес.

8. Подробно е изяснено определянето на обезщетението за вреди при договорна отговорност при съвместното проявление на принципа за пълно обезщетение на вредите, теорията за разликата и теорията за интереса. Показани са различни начини за изчисляване на обезщетението. Представена е формула, общоважима за компенсаторното, мораторното и резолуторното обезщетение, която съответства на паричната равностойност на неизпълнената престация и всички разноси, които кредиторът нямаше да направи и всички ползи, които щеше да реализира, ако договорът беше изпълнен, като от тях се приспадне стойността на полученото, стойността на престацията от чието изпълнение кредиторът се освобождава, разноските, които кредиторът си спестява и всички ползи, които възникват за него в резултат на неизпълнението, каквито и доколкото такива са налице.

Обръща се внимание на вредите в структурата на обезщетението, свързани със самата дължима по договора престация и на вредите в тесен смисъл като последица от неизпълнението. Открито е съответствие между тези групи и забравеното деление на вредите в римското право на *interesse circa ipsam rem* и *extra rem*. Приема се, че при определяне на обезщетението трябва да се държи сметка за тези категории вреди, доколкото те имат различен статус с оглед на тяхната предвидимост и остойностяване.

9. Изследване на разликата между паричната оценка на вредата, изразена като загуба на стойност в резултат на неизпълнението, и претенцията за намаляване на цената или възнаграждението при недостатъци на вещта или на изпълнената работа. Показани са два метода на изчисляване на намалението - линеен и пропорционален, и е направен извод, че

при линейния метод на практика няма разлика между намаляването на цената и паричното обезщетение за вреди.

10. В детайли е изложено и обяснено действието на абстрактния и конкретния метод за изчисляване на обезщетението за вреди. Наличието на чл. 323 ТЗ, уреждащ конкретния метод за изчисляване на обезщетението, не се приема като законово изключване на приложението на абстрактния метод, а само като текст, който определя начина за изчисляване на обезщетението, когато е сключена сделка на заместване. Предлага се изискването на чл. 323 ТЗ заместващата сделка да е сключена в подходящ срок след развалянето да се допълни от изискване новата сделка да е сключена по уместен и разумен начин.

Обосновано е приложението на абстрактния метод като субсидиарен спрямо конкретния при условие, че вещта, предмет на договора, има пазарна цена към момента на развалянето му.

Аргументира се извод, че в хипотезите, при които се касае за неизпълнение на задължение, пряко свързано с възможността за ползването на определена вещь, изчисляването на обезщетението трябва да стане по-оперативно и да се рационализира, като се излезе вън от тясното свеждане на категорията пропуснати ползи до нереализирани постъпления в актива на изправната страна.

11. Разгледано е понятието за бъдещи вреди с оглед на разноските, които кредиторът ще трябва да направи в един бъдещ момент и ползите, които ще пропусне след момента на определяне на обезщетението. Обосновано е защо бъдещите вреди също могат да подлежат на обезщетение, при условие че съществува сигурност за тяхното настъпване.

12. Изследван е институтът на прихващане на вредите с ползите. Прави се извод, че той намира приложение не само когато между ползите и неизпълнението на длъжника е налице пряка причинна връзка, но и когато връзката е опосредена и ползите произтичат от действията на кредитора по намаляване на вредите от неизпълнението. Когато ползите не произтичат нито пряко от неизпълнението, нито от действията на кредитора по ограничаване на вредите, а от трети лица, за прихващането им от вредите трябва да се постави различно условие. Предлага се такъв критерий да бъде обезщетителният характер на полученото от засегнатото лице.

13. Анализирана е уредената в член 80 ЗЗД възможност за поправяне на вредите от кредитора за сметка на длъжника. Изказано е становище за преосмисляне приложимостта на разпоредбата в случаите на непропорционалност на разноските, които трябва да се направят по повод извършване на съответните заместими действия, и очаквания от тях резултат. Предлага се ревизиране на нуждата от съдебно овластяване и замяната му с изискване за уведомяване на длъжника за предприемане на съответните действия от кредитора.

14. Направен е обстоен преглед на разискваните в литература становища относно момента на остойностяване на вреди. Като се приема, че направените разноси се остойностяват към момента на извършването им, а пропуснатите ползи се определят съобразно стойността им към момента, когато е следвало да се реализират, се констатира, че проблем с момента на остойностяване на вредите съществува най-вече по повод на дължимата по договора престация. От възможните решения приоритет се дава на момента на постановяване на съдебното решение, коригиран от правилото за предотвратимост на вредите по смисъла на чл. 83, ал. 2 ЗЗД.

15. Изследван е въпроса за обезщетяването на неимуществени вреди, претърпени в резултат на неизпълнение на договора. Препоръчва се въведеният от съдебната практика и от правната доктрина праг за същественост на вредите да се свърже не с понятието за правна релевантност, а за незначителност на вредата. Предлага се да се възприеме правилото *de minimis non curat lex*, което предвижда, че обезщетение не се дължи когато вредите са незначителни по размер. Обръща се внимание на необходимостта от засилване на съдебния контрол към изискването за предвидимост на неимуществената вреда като последица от неизпълнението на договора в хипотезата на небрежност.

16. Аргументирано е защо развалянето на договора по чл. 87 ЗЗД не рефлектира върху факта на неизпълнението и последиците му и се обосновава защо обезщетението по чл. 88, ал. 1 ЗЗД е за нарушен позитивен интерес.

17. Подробно е разгледана неанализираната досега в самостоятелно съчинение у нас възможност обезщетението за неизпълнен договор да се определи не съобразно вредите, причинени на кредитора, а на ползите, които длъжникът е получил от неизпълнението.

18. Традиционните проблеми на неустойката са разгледани в нов контекст, а именно с оглед на стопанската неравнопоставеност на страните по договора и необходимостта от защита на икономически по-слабата страна с грижа за истинската свобода на договаряне и автентичната автономия на волята.

II. „Английско и българско деликтно право“, Авангард прима, София, 2019

Всеобхватно, задълбочено и аналитично представяне на английското деликтно право, с което се обогатява сравнителноправната книжнина у нас и се разширява кръгът на познанието за деликтното право. Систематизирана и обяснена е значителна по обем съдебна практика на английските и на българските съдилища.

В непознат стил и по нетрадиционен начин българското деликтно право е представено и изследвано по всяка отделна тема в паралел с английското право и в съчетание с богато сравнителноправно проучване. Една по-различна перспектива към съвременното деликтно право в търсене на измеренията и същността на българското право.

Избраният подход води до анализиране същността на противоположността по българското право в съпоставка с понятието за задължение за грижа по английското право, изследване на същността на обективната отговорност, извеждане на практически водещата роля, която играе причинната връзка за определяне на деликтната отговорност у нас и посочването на допълнителни критерии за установяване на причинната връзка, задълбочено изследване на отговорността при бездействие и факторите, спрямо които се установява задължението за действие, изясняване на непознати за българското право понятия като „чиста икономическа загуба“ и „психично разстройство“, което улеснява разбирането и приложението на soft-law инструменти като Общата референтна рамка на частното право и Принципите на европейското деликтно право, разкриване на многообразието и спецификите на различните хипотези на деликтната отговорност при телесно увреждане, заплашване, обида, клевета, нарушаване на конкуренцията, нарушаване правата на личността, нарушаване правото на собственост, отговорност за вреди от дефектни стоки, отговорност на държавата за вреди, отговорност на възложителя на работа и други.

III. „Хоризонтално действие на основните права на човека в отношенията между частноправни субекти“, Сборник от Научна конференция „Правата на човека – 70 години след приемането на Всеобщата декларация за правата на човека“. Съст. проф. д.ю.н. М. Новкиришка-Стоянова, доц. д-р М. Белов, гл. ас. д-р Д. Начев. С., УИ „Св. Кл. Охридски“, 2019. /Показател Г, 7.12. в Приложението/

Статията подлага на преоценка установеното разбиране, че основните права имат вертикален ефект в отношенията между гражданите и държавата. Стъпвайки на това разбиране, работата разглежда доктрината и съдебната практика у нас, за да установи въздействието и влиянието на основните права в отношенията между частни лица. Особено внимание е обърнато на процеса на „конституционализация“ на частното право и присъствието му в българското право, основно в областта на договорното и деликтното право